

tálásától is függ. Vegyük apróra, mi mindenféle munkát végez a rendező. Amint az előadandó darabot elolvassa, azt át is tanulmányozza, belemélyed a szcenikai kérdésekbe, megismeri az alakítandó egyének jellemét, törekvéseit, küzdelmeit és mindazokat a körülményeket, amelyek szerves kiegészítői a kérdéses darabnak. Megismeri a mű stílusát, megállapítja a »kihozható« hatásokat, megérteti a darab levegőjét a szereplőkkel és rávezeti őket a helyes útra, amelyen az egész műben haladniuk kell, azután szcenáriomot készít és utasításokkal tüzdeli tele. Irodalmilag is foglalkozik a darabbal, amennyiben, ha látja, hogy néhol gyenge dolgok vannak a szövegben, ott bonckésével javító munkát végez. Így felkészülve az előadandó darabbal, a színpadi próbákat megkezdi, ezeket ő vezeti stílusosan, egyénien és mégis élethűen, színtér és játék tekintetében teljes összhangzásban.

A színrekerülő darab első próbája: az az »olvasópróba«, ezt követi a »rendelkezőpróba«, amelyen már a színpadra előkészítik a forma-színfalakat, bútorokat, ajtókat, ablakokat már jelezve vannak, a színészek pedig ceruzával felfegyverkezve írják be a szerepükbe, hogy mely oldalról jönnek be a színre, hol állnak meg, hová kell fordulniuk, hol távoznak majd a szöveg során, stb. A következő próba az »emlékpróba«, vagyis ekkor már ismeri a színész a szöveget és ezeken a próbákon gyakorolják magukat. Közben ezer gondja van a rendezőnek: tárgyal az igazgatóval, a dramaturggal, díszmesterrel, utasításokat oszt a férfi és női szabónak, festőnek, ügyelőnek, a világosítóval külön alapos próbákat végez, a kassirozóval is folytat megbeszéléseket, az asztalos, fodrász, sügő, kellékes, gondnok, kárpos és a színház minden rendű és rangú faktora meghallgatja utasításait. (Alapos munka után következik a házi »főpróba«, a »nyilvános főpróba«, végül a »bemutató előadás«, a premier.)

A rendező műveltsége első kritériuma művészi munkája keresztülvitelének. Alaposan kell ismernie a magyar és a világ irodalmát és ennek történetét, a bölcsészet, lélektan és dramaturgia, művészettörténet, és etika ismeretével is tisztában kell lennie, de egyben az építészet, szobrászat, festő-

szet köréhez is fel kell emelkednie, mert csak ezek ismerete után lehet módja, hogy az idevágó szakkérdésekhez is hozzászólhasson.

Mint ember: szavának, utasításainak feltétlenül súlyának kell lennie. Ha parancsot ad, azt az illetékes közegeknek végre is kell hajtaniuk abban az irányban, mert csak ilyen korlátozással lehet művészi munkáról beszélni.

A magyar színészet őskorában is súlyllyal bírt a rendező a színházi világban. Így például az erdélyi színészet legelső rendezőjét: Kőcsi Patkó Jánost nagy műveltségénél fogva igen szerették pályatársai, de egyben Pergő Celesztint is kitüntették hódolatuikkal. Ernyi Mihály szintén ezek sorába tartozott. A pesti első szintársulatnak előbb Protasovitz Benedek, majd Láng Ádám volt a rendezője. A vidéki társulatok alakulásánál ott találjuk a múlt század elején Udvarhelyi Miklóst, Benke Józsefet, Szentpétery Zsigmondot, Murányi Zsigmondot. A Nemzeti Színház első évében ott találjuk Fánesty Lajost, a »rendelőt«, — ahogy az egykori színlap jelzi a rendező nevét, azután Egressy Gábor tűnik föl, a későbbi években Szigligeti Edét bízzák meg a rendezés munkájával, az 50-es években Szigeti József a rendező; majd Molnár György, a híres tragikus veszi át a rendezés munkáját, a 70-es években pedig Paulay Ede. Elismert neve volt már ez időben Kolozsvárott E. Kovács Gyulának, a 80-as években Krecsányi Ignác, Ditrői Mór, majd Rakodczay Pál vezet az első vonalban.

Ujabb időkben kitűnt, hogy a régi konzervatizmust meg lehet szüntetni és nem feltétlenül szükséges, hogy a rendező színész-ember legyen. A gyakorlati élet ezt eklatánsan be is bizonyította. Ma már a fővárosi színpadokon a nem-színész rendezők dominálnak. A Nemzeti Színházban dr. Hevesi Sándor és egy ideig Csathó Kálmán a rendezők, kik sohasem voltak színészek, úgyszintén Márkus László, az Operaház rendezője, dr. Bárdos Artur, a Magyar Színház igazgatója, valamint Bródy Pál, a Belvárosi Színház igazgatója és Jób Dániel, a Vígszínház ig-rendezője, szintén nem voltak színészek.

Rendezői tanfolyam. Az Országos Színművészeti Akadémia reformja keretében